

Flyktningkrisen – Norske avisledere om asyl og integrering

Bidrar Vårt Land og Dagen til mangfold?

Hilde Kristin Dahlstrøm og Solveig Omland

NLA Høgskolen

Sammendrag: Artikkelen undersøker hvordan norske redaktører og redaksjoner setter asylpolitikk, integreringsstrategi og -praksis på dagsordenen i lederartiklene. Høsten 2015 søkte rekordmange om asyl i Norge, og den såkalte «flyktningkrisen» var tema i vel 10 prosent av avisenes ledere dette året. En tekstanalyse av 329 ledere i 13 aviser viser at det er det politiske aspektet ved innvandring og integrering som dominerer, og lederne har primært et norsk fokus. Lederne, særlig i de regionale og lokale mediene, setter søkelyset mer på integrering enn innvandring. De vanligste hovedstandpunktene er at saksbehandling av asylsaker må skje raskt, og kritikk av myndighetene for ikke å gjøre nok for å løse utfordringene i kjølvannet av flyktningkrisen.

Artikkelen tar særlig for seg to dagsaviser med et kristent verdigrunnlag, Vårt Land og Dagen, for å undersøke om de har et annet perspektiv enn andre aviser. De to avisene har et litt annet fokus enn resten av lederne. De inkluderer ofte religiøse aspekter i lederne, og bidrar i så måte til et større mangfold. De har også et større fokus på integrering og frivillighet. Avisen Dagen skiller seg særlig fra de andre avisene ved å vektlegge hvordan «de kristne» og kirken kan være en del av løsningen på integreringsutfordringene.

Nøkkelord: NLA Høgskolen, medier, flyktningkrisen, Vårt Land, Dagen, avisledere, tekstanalyse

Innledning

«Flyktningkrisen» skrev flere medier om asylsøkertilstrømmingen til Norge høsten 2015. Rekordmange søkte asyl i Norge i 2015, hele 31 145 personer.

Sitering av denne artikkelen: Dahlstrøm, H.K. & Omland, S. (2020). Flyktningkrisen – Norske avisledere om asyl og integrering. I Hagesæther, G., Innerdal, G. & Kvam, B. (Red.), *NLA Høgskolen. Fagutvikling og sjølvforståing på kristen grunn* (s. 294–325). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.102>

Lisens: CC BY-NC-ND.

Samme år vedtok Stortinget at Norge i tillegg skulle ta imot 8000 syriske overføringsflyktninger i løpet av en treårsperiode (Karlsen 2015). Situasjonen ble omtalt som en av de største utfordringene i det norske samfunnet, og førte til endringer. Det ble utnevnt en egen innvandrings- og integreringsminister i desember 2015, det ble fremmet forslag til lovendringer i asylopolitikken, og statsministeren oppmuntret til hverdagsintegrering i sin nyttårstale. Diskusjoner om asylgrunnlag, returpolitikk, hva som kreves i integreringsprosessen og hvordan det flerkulturelle samfunnet skal være, ble satt på dagsordenen.

Journalister og redaksjoner setter dagsorden, og har derfor stor makt. Valg av ord er «aldri uskyldig» (Svennevig 2005: 22; Hågvar 2007: 18), og med valg av ord kan journalister bruke sin makt til å «definere virkeligheten og prege folks forståelse eller oppfatning av saker» (Lukes 2008; Eide 2001: 20). Journalister og redaksjoner velger hva de ønsker å fokusere på. De har også mulighet til å ikke sette søkelyset på saker. I tillegg til at journalister og redaksjoner velger hvilke saker de tar opp, bearbeides sakene av journalisten før de presenteres. Journalistene «skaper hendelser, fenomener eller prosesser om til budskap, til mening» (Handgaard, Simonsen & Steensen 2013: 59).

I denne artikkelen ønsker vi å se hvordan norske redaktører og redaksjoner setter asylopolitikk, integreringsstrategi og -praksis på dagsordenen i lederartiklene. Vi mener at ledere påvirker og preger den offentlige debatten, og at en slik kartlegging og analyse derfor er av interesse. Vi ønsker å se spesielt på hva de to kristne dagsavisene Dagen og Vårt Land setter søkelyset på i sine ledere – hvilke tema tar de opp, og hvordan og hva er løsningene de skisserer på en samfunnsutfordring som «flyktningkrisen»? Hvordan preger det faktum at de er forpliktet på et kristent verdigrunnlag, deres agendasetting og meninger? Et større, underliggende spørsmål er hvilken rolle kristne aktører spiller i storsamfunnet.

Problemstillingen vår er: Hva sier norske avisledere, og de to kristne dagsavisenes ledere spesielt, om asyl og integrering under den såkalte flyktningkrisen? Vi vil foreta en tekstanalyse av ledere, og vi vil drøfte funnene i lys av relevant forskning på avisledere og teori om språk, makt og medialisering. I fortsettelsen presenterer vi først relevant teori og forskning om ledere og lederens betydning. Vi redegjør så for våre

metodiske valg i forskningsprosjektet. Videre presenterer vi funnene fra undersøkelsen og drøfter disse.

Teoretiske perspektiver

Lederen: Avisens mening

Journalistiske tekster deles ofte inn i tre hovedsjangre: nyhetsjournalistikk, kommentar- og meningsjournalistikk og reportasje- og featurejournalistikk, der kommentarjournalistikken ofte blir omtalt som «den meningsbærende, subjektive, analytiske og forklarende journalistikken, som legger vekt på «views» i motsetning til «news»» (Mathisen & Morlandstø 2016: 14). Mathisen og Morlandstø trekker frem fire særtrekk ved kommentarene: meningsbærer, folkeopplyser, kritiker og patriot (2016: 48ff). Pressens egen beskrivelse av samfunnsrollen i Vær Varsom-plakaten presiserer viktigheten av kommentarjournalistikk som fokuserer på informasjon, debatt og kritikk. I plakatenes første del heter det at «pressen skal verne om ytringsfriheten, trykkefriheten og offentlighetsprinsippet, og at informasjon, debatt og samfunnskritikk er viktige oppgaver for pressen» (VVP 1).

Lederen, som defineres som kommentar- og meningsjournalistikk, er som regel skrevet av en av avisens redaktører. Lederartiklene målbærer avisens mening, og står i en særstilling som «selve grunnlaget for avisens eksistens, dens *raison d'être*, avisens prekestol» (Igländ & Stølås 2008: 35). Lederen skal uttrykke «medieorganets syn, og er gjerne holdt i en upersonlig tone – uten bruk av pronomenet «jeg», og er «skrevet som en åpen argumentasjon med premisser og konklusjon» (Roksvold 1997: 10 og 16). Lederens oppbygning deles inn i tre kategorier som stort sett følges kronologisk: Først definerer og oppsummerer lederen situasjonen, deretter gjøres en evaluering, og til slutt presenteres forventninger, anbefalinger, råd og advarsler (Izadi & Saghaye-Biria 2007: 148). Lederen uttrykker avisens idealistiske utgangspunkt: samfunnsoppdraget. Lederartiklene får dermed en helt spesiell status; et instrument for å påvirke samfunnsutviklingen både som opinionsdanner og agendasetter (Igländ & Stølås 2008: 35). I lederen henvender redaktøren eller redaksjonen seg

til leseren, og leseren er ikke bare en tilskuer, men det er et ønske om å påvirke leseren (Henry & Tator, 2002; Izadi & Saghaye-Biria 2007: 141 og 148). Lederens funksjon er å overbevise om sin virkelighetsfremstilling (van Dijk, 1995 i Izadi & Saghaye-Biria 2007: 148), og ulike retoriske strategier brukes (Izadi & Saghaye-Biria 2007: 148). Å undersøke ledere blir da viktig for å analysere mediehusenes beskrivelser av virkeligheten og deres ideologiske ståsted (Izadi & Saghaye-Biria 2007: 140; Henry & Tator 2002: 93).

Historisk sett har lederen vært svært viktig. I partipressens tid (fra 1870) kunne lederen være førstesidestoff. Det var heller ikke uvanlig at en avis hadde flere lederartikler (Roksvold 1997: 52). Selv om lederen fremdeles står sterkt i norske aviser (Michalsen 2017), utgjør den i dag en liten del av det totale redaksjonelle kommentar- og meningsstoffet. Parallelt med avviklingen av partipressen på 1970-tallet endret kommentarjournalistikken seg. Den tradisjonelle lederen ble svekket til fordel for den mer personlige kommentaren (Sneve 2002). Flere studier konkluderer med at kommentar- og meningsjournalistikken har økt i omfang (Igland & Stølås 2008; Nossen 2010; Djerf-Pierre & Weibull 2008; McNair 2008; Esser & Umbricht 2014). Analyse, fortolkning og kommentarer «synes å ha blitt en stadig viktigere del av journalistikken» (Mathisen & Morlandstø 2016: 14). En av forklaringene på denne utviklingen er digitaliseringen av mediene som blant annet gjør at nettmedienes hurtige presentasjon av nyheter utfordret papiravisene. En strategi for mediehusene har vært å finne sitt særpreg som kan vekke interesse og å satse på «analyse, kommentar og mer personlige artikler» (Mathisen & Morlandstø 2016: 21). Veksten i kommentarstoffet kan handle både om fremtredende kommentatorer i mediehusene som en del av merkevarebyggingen, og en økende mengde innsendte debattinnlegg, særlig i tilknytning til mediehusenes debatter på nett.

Medienes dagsordenfunksjon er vesentlig endret etter digitaliseringen. Leserene har et større utvalg tekster å velge mellom, og velger selv i langt større grad hvilke arenaer og debatter de ønsker å engasjere seg i. Putnam (2000) kaller denne fragmenteringen for en *balkanisering* eller oppsplitting av den offentlige samtalen. En annen side av utviklingen er fremveksten av *ekkokamre* der likesinnede kommuniserer med hverandre

(Sunstein 2007). På den ene siden kan denne utviklingen styrke avislederne som et alternativ til ekkokamrene og den fragmenterte offentligheten. På den andre siden kan utviklingen føre til at avislederne lettere forsvinner i virvaret av meninger. Ledernes sentrale, faste plassering i papiravisene er trolig også svekket når avisene sjeldnere leses på papir og i økende grad leses som enkeltsaker på nett. Likevel kan det å avdekke hva ledere uttrykker og fokuset de har, være viktig for å gi en pekepinn på fokuset og perspektivet redaksjonen har i saker generelt.

I denne artikkelen tar vi særlig for oss Vårt Land og Dagen, som regnes for å være meningsbærende aviser. De mottar sin del av den statlige pressestøtten fordi de regnes for å bidra til en differensiert dagspresse i Norge (Medienorge). I tillegg til de kristne avisene regnes ofte arbeiderbevegelsen, bondebevegelsen og det radikale, politiske venstre for å være meningsbærende, riksdekkende motstemmer. De kristne avisene ble etablert for å fremme kristne verdier i samfunnet og for å være en motstemme til sekulariseringen i samfunnet. De har sitt utspring i en rik tradisjon av medlemsblad og misjonsblader som strekker seg tilbake til midt på 1800-tallet (Voksø 1994). Danske Kristeligt Dagblad etablert i 1896 er Nordens eldste avis med kristent verdigrunnlag. I deres vedtekter kan man lese at «formålet med Kristeligt Dagblad er at udgive et dagblad ledet og skrevet i en kristen ånd». Avisen ble stiftet av personer knyttet til misjonsorganisasjonene som mente at de sekulære mediene, og ikke minst hovedstadspressen, hadde utviklet en kristendomsfiendtlig linje, og ønsket derfor å være en motvekt til den kultur- og åndskamp som preget tiden (Kristeligt Dagblad).

Allerede første gang lederne for de norske, kristne organisasjonene samlet seg til det såkalte Geilomøtet i 1913, ble muligheten for å starte et pressekontor eller dagblad drøftet, og Kristelig Pressekontor ble etablert. Deretter tok et stiftsmøte i Bergen opp tanken og etablerte avisen Dagen i 1919. Den skulle være et organ for de lavkirkelige organisasjonene (Selbekk 2014; Ingebrigtsen 1985). Avisredaksjonen ble flere ganger forsøkt flyttet til Oslo, men uten hell. Derfor jobbet ildsjeler for å starte en ny, kristen riksavis i hovedstaden. Målet var et dagblad «hvor det kristne livssyn skal gjøres gjeldende i dagens aktuelle spørsmål» (Voksø 1994: 15). Dette skulle skje blant annet ved å bringe informasjon om det kristelige

liv og virke i inn- og utland, stå vakt om de kristne verdiene og å bringe oppbyggelig stoff. Vårt Land ble etablert først i 1945. Søsteravisen Dagen i Sverige ble startet samme år. Den skulle være en motkraft til sekulariseringen, og Lewi Pethrus mente det var nødvendig med en radikal, kristen avis som kunne være «salt i förruttelsen». Internasjonalt er amerikanske Christianity Today en av de mest kjente kristne nyhetsmagasinene. Det ble etablert av predikanten Billy Graham i 1956. Han startet magasinet fordi han følte behov for mer balansert mediedekning, bibelske kommentarer og «a loving posture on the social, cultural, and theological trends, issues and opportunities facing Christians» (Christianity Today).

Mediemakt: dagsorden og virkelighetsbeskrivelse

Journalistikk og makt er på ulike måter tett forbundet med hverandre, fordi journalister generelt og redaktører spesielt har en mulighet til både å sette dagsorden og til å definere virkeligheten. Dagsordensmakt handler om at journalister og redaksjoner har makt til å sette dagsorden ved å løfte frem saker, temaer og problemområder, og gi dem plass i offentligheten eller ved å velge bort saker. Ifølge Lukes' maktforståelse (2008) handler dette om et av maktens ansikt. «Agenda-setting theory» beskriver hvordan mediene, ubevisst eller bevisst, skaper et bestemt bilde av virkeligheten (Fourie 2008: 244). Ved å sette saker på dagsordenen, ved å «framheve noen aspekt og ikke andre, får mediens prioriteringer også innvirkning på hvordan mottakeren forstår og tolker virkeligheten»; mediene får definisjonsmakt (Mathisen & Morlandstø 2016: 42). Ved at mennesker gir mediene oppmerksomhet, kan mediene påvirke hva som er kjent og hva som er ukjent for mediebrukeren (Shaw 1979: 96).

Redaksjonene og kommentatorer bruker lederen og kommentaren for å beskrive virkeligheten og sette saker på dagsordenen. Kommentatorene «griper inn i politikken med egne innspill, vurderer politikernes innsats, argumenterer for bestemte løsninger og peker på uløste problem» (Waldal 2007: 189; Todal-Jenssen & Aalberg 2007). Dersom kommentatorens jobb er å analysere, forklare og konkludere, er det ikke uten betydning hvilke temaer som settes og eventuelt ikke settes på agendaen, granskes, forklares og hvordan dette skjer, enten det skjer bevisst eller ubevisst. Ved å

sette dagsorden, er mediene med på å definere vår forståelse av virkeligheten, og det hevdes at journalistikk er *mediert virkelighet* (Mathisen & Morlandstø 2016: 42). Mediene blir da en viktig arena for den offentlige meningsdannelsen ved at de «formidler argumenter, informasjon og stoff til ettertanke som kan hjelpe den enkelte borger til å gjøre seg opp en mening, og de utgjør de fora der den offentlige samtalen foregår – de er offentligheten arena» (Mathisen & Morlandstø 2016: 43). I sitt arbeid om aviskommentarer viser Mathisen og Morlandstø (2016: 47) at informantene i forskningsarbeidet deres «skiller tydelig mellom det å ha makt til å påvirke dagsorden, og til å påvirke *utfallet* av en debatt. De fleste mener kommentariatets makt først og fremst handler om nettopp å sette dagsorden og være premissleverandør, i langt større grad enn å påvirke utfallet av saker». Dette kan selvsagt diskuteres, blant annet med perspektivet om hva redaksjonen velger å *ikke* sette på dagsordenen, som vi har nevnt tidligere. I tillegg er det en diskusjon om symbolsk makt og om diskurs.

Symbolsk makt, også forstått som et av maktens ansikt (Lukes 2008), er en type makt mediene har siden de har «makten til å definere virkeligheten og prege folks forståelse eller oppfatning av saker» (Eide 2001: 20). Dette begrepet kan også forstås som «makten over bevissthet, makten til å prege folks virkelighetsoppfatning» (Eide 2001: 20). I en slik forståelse av makt blir ordene som brukes til å beskrive virkeligheten, viktige. Journalistikken «former folks oppfatning og forståelse av samfunnet» (Mathisen & Morlandstø 2016: 42). Eide vektlegger at makt, i tillegg til å forstås som egenskaper ved en aktør, også må forstås som et relasjonelt fenomen som er mangfoldig og flytende og kommer til uttrykk gjennom diskurser og rådende logikker (Eide 2001: 16).

En diskurs handler om det tankesett, mønster eller sammenheng en fortolker verden innenfor (Hågvar 2007: 20). Det handler både om det som blir sagt og «rammene for hva som er rimelig å mene og tro innenfor et gitt fellesskap» (Bratberg 2014: 29). Hva vi vet og hva som «er verdifullt, riktig og godt, formes kollektivt gjennom språklig praksis» (Bratberg 2014: 29). Et begrep for hva fellesskapet enes om uten at en snakker om det, er *doxa*, og diskursanalysens oppgave er å skape forståelse for hva samfunnets doxaer er (Hågvar 2007: 20), da de er ubevisste siden det er «grunnleggende normer» en «tar for gitt» (Hågvar 2007: 20).

I diskurranalyse er en opptatt av at valg av ord «er aldri uskyldig» (Svennevig 2005: 22 i Hågvar 2007: 18), for «jo mer vi tenker over det, desto tydeligere blir det at språkbruken vår alltid følger slike sosiale koder» (Hågvar 2007: 19).

I lesning og analyse av journalistiske tekster er diskursteorien viktig, da journalistiske tekster har som formål «å *gjengi* en virkelig verden» (Hågvar 2007: 14). En analyse i diskursanalytisk tradisjon vil da være en analyse av «hvordan en tekst er tilpasset en bestemt kontekst, og hvilke tenke-, tale-, handlings- og væremåter denne teksten uttrykker i den aktuelle konteksten» (Hågvar 2007: 18). Analyse av pressetekster tar i bruk akkurat det diskursanalyse gjør: «denne vektleggingen av sjangerfunksjon, kontekst og forhold mellom språk og virkelighet» (Hågvar 2007: 15). Språk er makt, og diskursanalytisk tilnærming forsøker å «avdekke hvordan ulike former for maktstrukturer ligger innleiret i våre vante måter å snakke og skrive på» (Hågvar 2007: 21).

Medialisering av asyl- og integreringspolitikken

Det er viktig å være bevisst på mediernes rolle og påvirkning på samfunn og kultur. Hjarvard (2008: 113) beskriver dette forholdet i teorien som *medialisering* av samfunnet, som forstås som «the process whereby society to an increasing degree is submitted to, or becomes dependent on, the media and their logic». Dette beskrives som en dobbelthet, der mediene ikke opererer som en separat institusjon fra samfunnet. Mediene er en integrert del av sosiale institusjoner, samtidig som de sosiale institusjonene er selvstendige og «in their own right» (Hjarvard 2008: 113). Konsekvensen er at kommunikasjonen, den sosiale interaksjonen, både internt og mellom institusjonene og med samfunnet, skjer gjennom mediene. I hvilken grad ulike institusjoner er avhengige av mediernes logikk, varierer selvsagt.

Migrasjon og asyl får mye oppmerksomhet i mediene. Ifølge Wood og King er det tre arenaer som dominerer når det gjelder media og migranter. I tillegg til at mediene skaper et bilde av migranter, trekker de frem at mediene er en informasjonskilde for potensielle migranter om forholdene i et mulig destinasjonsland for migrasjon, og at transnasjonale nettverk

har bidratt med økende mengde medieproduksjoner, f.eks. filmproduksjon (Wood & King 2001: 1–2). Mediebildet som skapes av migranter, har ofte blitt oppfattet som stigmatiserende. Vårt anliggende mener vi kan plasseres på denne arenaen; hvordan avisredaktører og redaksjoner forholder seg til det som skjer, og hvordan mediene skaper et bilde av migrantene og asyl gjennom lederartikler.

Flere tidligere forskningsprosjekt har sett på og analysert hvordan flyktninger og asylsøkere dekkes. I en europeisk kontekst gir Berry, Garica-Blanco og Moores prosjekt (2015) en oversikt over hvordan 15 riks- og regionaviser i Sverige, Italia, Spania, Storbritannia og Tyskland har dekket flyktningssituasjonen. Funnene viser at det var forskjeller i hvilket fokus mediene i de ulike landene hadde om situasjonen. I Italia var det humanitære fokuset større enn i Spania, Tyskland og Storbritannia. Gjennomgående fantes det få saker der flyktningene ble beskrevet som en ressurs, og i de tilfellene der det skjer, er det hovedsaklig i svenske og tyske aviser.

Flere undersøkelser har studert norske medier, og da spesielt region- og riksaviser i perioden før 2015 (Eide 2001, Figenschou & Beyer 2014; Integrerings- og mangfoldsdirektoratet 2009; Lindstad & Fjeldstad 1999, 2005; Strand mfl. 2011, 2015; Thorbjørnsrud & Figenschou 2016; Dahlstrøm 2013; Fjeldstad, Omland & Økland 2012). Hognestad og Lamark (2017) har sett spesielt på dekkningen av flyktningekrisen i lokale medier, og finner at det bare delvis er sammenfall mellom antall asylsøkere og antall saker i lokalmediene. I september 2015 er det en markant økning i antall saker. Det var denne måneden bildet av Aylan liggende død på stranden ble publisert, og det kan forklare noe av det økte fokuset. Utover våren 2016 dabber mediedekningen av. De forklarer at det kan skyldes det Bauman (2016) kaller «refugee tragedy fatigue»; flyktningtragedietrøtthet. Hjelpeperspektivet var mest utbredt i den redaksjonelle mediedekningen (29 prosent) i lokale medier i nord og sør. Deretter får det Hognestad og Lamark (2017) har kategorisert som nøytralt perspektiv (23 prosent) og problemperspektiv (18 prosent) høyest fokus. Undersøkelsen avdekket også at politikerne utgjør 34 prosent av kildene, og ifølge Hognestad og Lamark får politikerne «i stor grad definere og tolke debatten rundt

flyktningkrisen» (2017: 14). Videre viser deres undersøkelse at lokalmediene ikke bidro til noen ensidig migrasjonspanikk, et begrep Baumann (2016) brukte i beskrivelsen av hvordan flyktningssituasjonene i Europa ble dekket. Hognestad og Lamark viser også til Guedes og Harindranath (2005), som argumenter for at søkelyset for samfunn og for medier bør settes på de globale forholdene rundt migrasjon, og ikke på nasjonale interesser. Begrunnelsen for et slikt fokus er at da vektlegges de universelle rettighetene i større grad, og «oss» og «dem»-perspektivet nedtones.

Avisledere kan gi en indikasjon på et mediehus' standpunkt i saker. Agendaen kan påvirkes av hvordan et mediehus forholder seg til en sak. Redaksjonens oppfatning av virkeligheten preger hvordan saker presenteres, hva som settes på dagsordenen, og medialiseringen påvirker lesernes virkelighetsoppfatning. Dette kan få konsekvenser for lesernes holdninger og handlinger, og kan få konsekvenser for politiske vedtak og lovendringer. Vi er derfor interessert i å gjøre en analyse av avisledere.

Presentasjon og refleksjon rundt prosjektets metode

I dette forskningsprosjektet har vi kartlagt ledere i 13 norske aviser. Lokal-, region- og riksaviser er representert i utvalget vårt. Vi foretok et A-tekstsøk for å finne alle ledere som inneholder ett eller flere av følgende søkeord: innvandring, integrering, asyl, asylsøkere og/eller flyktning. Vi mener disse ordene er dekkende for å få treff på temaet innvandring, asyl og integrering. A-tekst gir ikke mulighet til å søke kun etter ledere, og derfor måtte disse sorteres ut manuelt.

Vi avgrenset søket fra 1. august 2015 til 31. juli 2016, altså ett år. Grunnen til at vi valgte dette tidsrommet for søket, var at i løpet av høsten 2015 opplevde Norge et rekordhøyt antall migranter som søkte asyl. Frem til slutten av juli i 2015 var det kun 6005 migranter som hadde søkt asyl i Norge i 2015. Dette var faktisk færre enn antall asylsøkere på samme tidspunkt i 2014 (6357 asylsøkere), der totalantallet på asylsøkere for hele året var 11 480. Fra august 2015 og ut året søkte 25 145 asyl i Norge, og rekordmange søkte asyl i oktober (8661) og november (8164). Det ga et totalantall

for 2015 på 31 150 asylsøkere. I 2016 ble asylsøkertallet rekordlavt med 3460 asylsøkere, og en må tilbake til 1997 for å finne tilsvarende tall. Grunnen til at vi avgrenset søket som vi gjorde, var at de rekordhøye asylankomstene fikk mye oppmerksomhet i mediene både om asyl- og integreringsspørsmål.

I prosjektet vårt ønsket vi å finne ut av hva ledere generelt sa om innvandring og integrering. Vi ønsket også å foreta noen sammenligninger med lederne fra ulike kategorier aviser. Vi undersøkte derfor lokal-, region- og riksaviser. Vi ønsket også å ha en viss geografisk spredning. I tillegg valgte vi å inkludere to aviser med et kristent verdigrunnlag i vårt materiale for å se om dette også viste seg å gi noe variasjon i funnene våre. Vi undersøkte følgende aviser: VG, Aftenposten, Adresseavisen, Dagsavisen, Stavanger Aftenblad, Fædrelandsvennen, Avisen Nordland, Romsdals Budstikke, Vestnytt, Fredrikstads Blad, Dagens Næringsliv, Vårt Land og Dagen. Vi mener dette utvalget gir oss variasjon og muligheter for sammenligning.

Vi hadde et todelt fokus i analysen og diskusjonen av datamaterialet. Først foretok vi en kategorisering og analyse av hvor mange ledere de ulike avisene skrev om denne tematikken, hva som var hovedtemaene i lederne, og hva som var hovedutsagnene. Vi sammenlignet også noen tendenser i materialet vårt. Denne delen av arbeidet vårt har et kvantitativt fokus. Dernest tok vi nærmere for oss de to kristne dagsavisene, da vi var spesielt interesserte i om disse to avisene hadde et annet fokus enn de andre avisene i utvalget vårt. Vi gikk også mer i dybden i Vårt Land og Dagens ledere for å foreta en grundigere tekstanalyse.

Metoden en velger, har alltid sine begrensninger. Vi gjorde en del metodiske valg i prosessen som selvsagt kan påvirke validiteten av funnene våre. Vi avgrenset utvalget vårt, og som tidligere nevnt og forklart gjorde vi en tidsavgrensning. I tillegg foretok vi en avgrensning av antall aviser. Grunnet prosjektets rammer er slike begrensninger helt nødvendig. Vi mener vi har fått en geografisk spredning og en opplagsspredning i utvalget vårt. I tillegg har vi også inkludert to kristne aviser som vi mener gir oss et større mangfold. Som nevnt valgte vi å bruke A-tekst som

søkemotor i arbeidet. Til tross for at det hevdes at det er en del svakheter med A-tekst (Srebrowska 2005: 40–43), er dette en mye brukt søkemotor i avistekstanalyse. I kodearbeidet har vi anvendt et kvantitativt kodeverktøy (NSD stat – databygger og datautforsker) for å sikre reliabiliteten; da spesielt siden vi er to personer som har kodet og analysert datamaterialet. Reliabilitet er viktig i å sikre resultatene internt, men også slik at andre studier kan etterprøve våre resultater (Kvale & Brinkmann 2009: 102; Bernard 2006: 54).

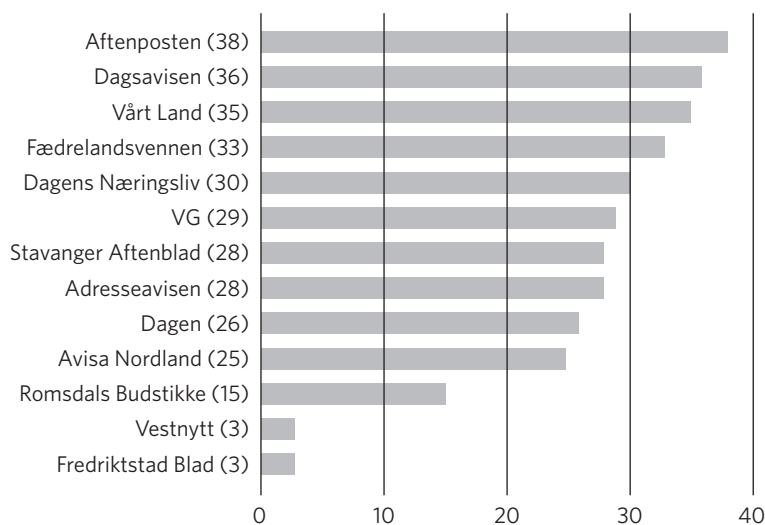
I arbeidet med tekstene oppdaget vi at noen av dem ikke var relevante for konteksten og dermed ikke relevante i videre arbeid. I arbeidet har vi vært to som har kodet, og vi kan ha gjort ulike vurderinger. For å minimere feilkilder i dette prosjektet arbeidet vi sammen og avklarte vurderingene vi foretok. Vi anvendte induktiv metode og datadrevet prosess (Kvale & Brinkmann 2009: 202) i analysen. Det førte til at kategoriene vokste frem underveis. Arbeidet med tekstene var en «dialektisk hermeneutisk prosess» som førte til at vi måtte lese tekstene flere ganger. En fordel ved å til stadighet se på delene i lys av helheten er at man kan få en bedre forståelse av tekstene (Bernard 2006: 473–475; Kvale & Brinkmann 2009: 210–211). Når kategoriene i undersøkelsen vokser frem underveis, kan det også være en feilkilde i kodingen av artikler, men vi mener at vi har forsøkt å sikre validiteten og reliabiliteten i funnene så godt som mulig.

Lederens agendasetting og virkelighetsbeskrivelse – presentasjon og diskusjon av funn

I denne delen av artikkelen presenteres forskningsprosjektets funn, og vi foretar så en analyse og diskusjon av disse. Først gir vi en oversiktspresentasjon av kvantitativ, statistisk art der vi ser på alle avislederne. Deretter fokuserer vi på lederne i Vårt Land og Dagen med et tekstanalytisk blikk og drøfter noen av funnene.

Mange ledere – ofte om norsk politikk

I de 13 avisene vi undersøkte, fant vi 329 ledere om temaet innvandring og integrering. Lederne er fordelt på følgende medier:

Figur 1 Antall ledere om «flyktningkrisen»

I Vårt Land utgjorde lederne om denne tematikken hele 11 prosent av lederne. Aftenpostens ledere om temaet utgjør 10,5 prosent av avisens ledere gjennom et helt år. I VG handlet 8 prosent av lederne om dette temaet. Funnene viser at det var flest ledere om asyl og integrering i november (50), desember (44), oktober (43) og januar (42). Månedene med minst fokus på dette er august (17), mars (17) og april (17). For å forstå disse tallene mener vi at asylsøkerstatistikken er en viktig faktor. Redaksjonene har publisert flest ledere om dette temaet i de månedene med høy tilstrømning av asylsøkere. Dette viser, mener vi, at ledernes fokus på temaet ble betydelig redusert etter hvert som asylsøkertallene gikk ned og nyhetsverdien avtok.

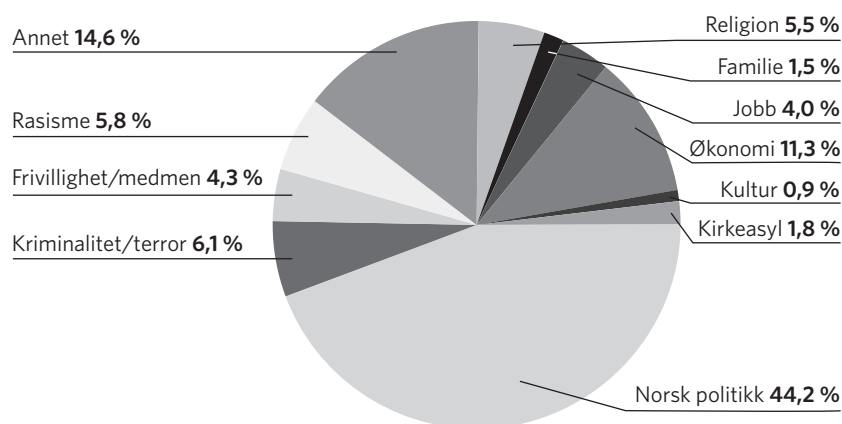
I søket vårt hadde vi, som nevnt, fokus både på innvandring/asyl og integrering. Funnene viser at det er et litt større fokus på integrering (145 ledere) enn på innvandring (130 ledere). Det er også ledere som setter søkelys på begge deler (43). Aftenposten og VG hadde mest fokus på

innvandring og asyl, mens Stavanger Aftenblad, Fædrelandsvennen og Dagen hadde mest fokus på integrering. Denne fordelingen kan henge sammen med at VG og Aftenposten er riksaviser og har søkelys på asyllovgivningen og asylinstituttet, mens Stavanger Aftenblad, Fædrelandsvennen og Dagen er forholdsvis tett på sine lesere og har sine målgrupper ute i distriktene, der integreringen i stor grad skal skje. Stavanger Aftenblad og Fædrelandsvennen er regionsaviser, og har kanskje større fokus på kommuners integreringsoppgaver, enn på selve asylprosessen. Avisen Nordland, som også er en regionavis, har ikke samme tendens og har flest saker om asyl (12) og noen færre om integrering (9). Dette kan skyldes at Avisen Nordland fokuserte på asylstrømmen i nord.

I kategoriseringen og analysen fant vi at hovedfokuset i lederne var politikk, politikere og politiske aspekt (145 ledere). Det politiske perspektivet på innvandring og asylpolitikk var hovedfokus i nesten halvparten av alle lederne (44,1%). Ut fra funnene våre kan vi også se at lederne som fokuserer på det politiske aspektet handler hovedsakelig om norske forhold. Av de som er kategorisert med et utenriksfokus, er det som regel europeiske forhold med en klar kobling til norske forhold (48 ledere). Bare 28 ledere har et rent utenriksfokus. Det er, slik vi ser det, en norsk agenda som dominerer.

Den politikeren som nevnes oftest, er Sylvi Listhaug (FrP). Hun er omtalt i 63 av de 329 lederne. Det er Dagsavisen (10), Vårt Land (9), Aftenposten (8), Stavanger Aftenblad (7) og Fædrelandsvennen (6) som skriver mest om henne. Hun er mest omtalt i desemberlederne, men også i januar og februar. Dette henger sannsynligvis sammen med at Listhaug 16. desember 2015 ble utnevnt til en nyetablert ministerpost som skulle ha ansvar for på innvandring og integrering (Reisjå, Kjernli, Sandvik og Nybø, 2015). Hun blir ofte gjenstand for kritisk omtale. Dagsavisen har flest ledere der hun er et tema, og de er også mest negative. De lederne som ikke omtaler henne negativt, er som regel ikke positive, men gir en mer nøytral beskrivelse av henne. VG skiller seg noe ut. De har ingen negative ledere om Listhaug, og er tvert imot positive til Listhaug i tre ledere. Avisen Nordland og Romsdals Budstikke omtaler også Listhaug positivt i to lederartikler hver.

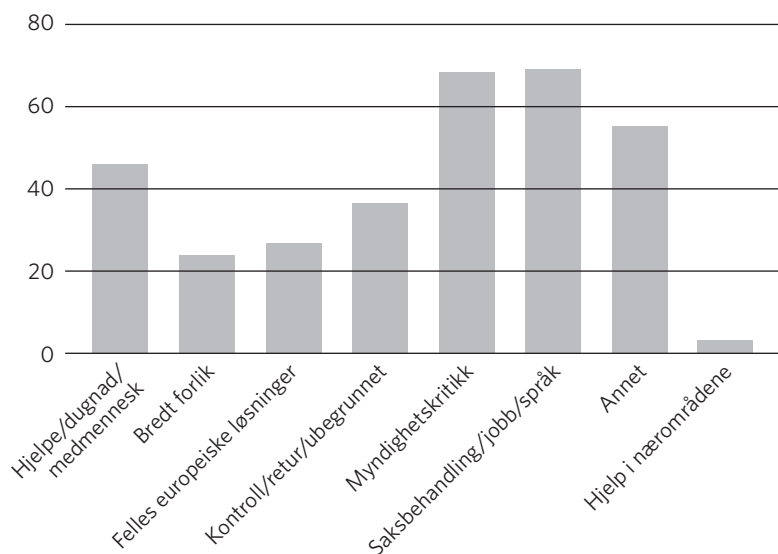
Andre temaer som settes på agendaen, er det økonomiske aspektet (37), kriminalitet (20) og rasisme (19). Videre ser vi at 19 ledere handler om religion. I all hovedsak er det Dagen (13) og Vårt Land (3) som står for disse lederne. Utover dette kommer tema som frivillighet (14), arbeid for innvandrere (13), kirkeasyl (6) og familiegjenforening (5) opp. Vi har også kodet en stor gruppe ledere i kategorien «annet».

Figur 2 Tema i lederne

Ledernes standpunkt og virkelighet som skapes

Ledere definerer en situasjon, evaluerer og gir anbefalinger, råd og advarsler (Izadi & Saghaye-Biria 2007: 148) og setter en agenda (Igland & Stølås 2008). I analysen av lederne ser vi at hovedstandpunktene utkrySTALLISERER seg innenfor følgende tema: hjelpe/dugnad/medmenneskelighet, bredt forlik, felles europeiske løsninger, kontroll/retur/ubegrunnet, myndighetskritikk, saksbehandling/jobb/språk, hjelp i nærområdene og annet. I lederne om innvandring og integrering er det to hovedstandpunkt som særlig fremmes.

Figur 3 Hovedstandpunkt i lederne

Det første av de to vanligste standpunktene er at *saksbehandling av asylsaker må prioriteres slik at dette skjer raskt, slik at asylsøkere som får opphold bør raskt starte språkopplæring og kvalifisere seg til jobb*. 69 ledere tar for seg denne tematikken. Dagens Næringsliv og Fædrelandsvennen har begge 11 ledere, og Aftenposten har 10 ledere i denne kategorien. Det andre hovedstandpunktet er *myndighetskritikk*. 68 ledere skriver om dette temaet. Halvparten av alle Dagsavisens 36 ledere er kategorisert som myndighetskritikk (18 ledere), mens Aftenposten, Dagen og Vårt Land har 9 ledere hver i denne kategorien. Dagsavisen er særlig kritiske til FrP og regjeringens tøffe linje mot flyktninger og asylsøkere; som eksemplifisert fra en leder:

Å tvinge samfunnets svakeste ut i jobb ved å gjøre livet vanskeligere for dem, er en politisk logikk vi finner motbydelig. Regjeringens forslag vil ramme de mest utsatte, gjøre fattige enda fattigere og legge grunnlag for en ny underklasse (Dagsavisen, 05.06.16).

Den tredje største gruppen standpunkt er kategorien «*annet*»; som består av ulike standpunkt som faller inn under de vanligste standpunktene. Vi bemerker, tross dette, det finnes noen tendenser i dette materialet. Vårt Land har 13 og Dagen 9 ledere i denne kategorien. Det gir

en pekepinn om at religion er ett av flere tema her. I tillegg kommer alle miniledere, totalt 18, i denne kategorien. Minilederne kjennetegnes av bruk av humor for å kommentere aktuelle hendelser. Den såkalte minilederen på noen få linjer, som «markerer ett synspunkt, ofte i en ironisk form» (Igland og Stølås 2008: 36), har blitt mer vanlig og har kanskje flere lesere enn de lengre lederne. Avisa Nordlands minileder 23.11.15 er et typisk eksempel:

Minstekrav: UDI vurderer å opprette akuttmottak for mindreårige asylsøkere i et kjøpesenter i Mo i Rana. Regiondirektør i UDI Bjørn Fridfeldt bekrefter at de har besøkt kjøpesenteret, og sier ifølge Nord24.no: «Det har tak og vegger». Som er blitt minimumskravet for innkvartering av barn i verdens rikeste land, i 2015.

Det er trønderne og nordlendingene som har flest miniledere: Adresseavisen: 5, Avisa Nordland: 4, Dagens Næringsliv: 3, Dagsavisen: 3, VG: 2, Stavanger Aftenblad: 1. Tekstene bruker ofte ordspill, og både Putin, Carl I. Hagen og Sylvi Listhaug serveres humoristiske «spark».

Det fjerde største gruppen hovedstandpunkt er *hjelpeperspektivet*; at det norske folk må hjelpe og vise medmenneskelighet, og begrepet «dugnad» er ofte nevnt. Hele 46 ledere handler om dette. Slik viser lederne at løsningen ikke bare ligger hos politikerne og myndighetene, men at sivilsamfunnet også må bidra. Det er Dagsavisen og Fædrelandsvennen som har flest ledere på dette (7), deretter følger Dagen, Adresseavisen, Romsdalsbudstikke og Stavanger Aftenblad (5). Riksavisene, Aftenposten (2) og VG (0), har lite fokus på dette som hovedstandpunkt i sine ledere. Vi har faktisk ikke registrert en eneste leder i VG med det vi har kategorisert som hovedstandpunkt: hjelpefokus. Det VG derimot har på lederplass, er fokuset på kontroll, retur og ubegrunnet asyl, som avisen omtaler i 10 ledere.

Videre ser vi at standpunkt om å *få kontroll på situasjonen og retur av ubegrunnede asylsøkere* får mye plass (37 ledere). VG fokuserer på dette i over 30 prosent av lederne sine (10), mens Aftenposten og DN har 7 ledere hver om dette temaet. Det kan dermed se ut som at det er de store riksavisene som har størst fokus på dette. En mulig forklaring kan være, som tidligere nevnt, at riksaviser har en større avstand til det kommunale integreringsapparatet. Et annet hovedstandpunkt er at det må finnes *felles europeiske løsninger* eller løsninger innen EU for å håndtere

asyltilstrømningen (27 ledere). Mange ledere er også opptatt av at det er viktig med et bredt forlik i Stortinget (24 ledere). Ved å sette søkelys på behovet for felles løsninger, både internasjonalt og innad i Norge, bidrar lederne til å anerkjenne at dette er en stor utfordring som må løses i fellesskap. Bare tre av lederne setter på agendaen at en del av løsningen er å *hjelpe flyktningene/asylsøkerne i nærrområdene*. Disse lederne er publisert i Dagens Næringsliv.

Det kan dermed se ut som at de ulike avisene har noe ulikt fokus i deres meninger og «agenda-setting». Vi ser en tendens til at riksavisene har fokus på kontroll, retur og ubegrunnet asylsøkere, myndighetskritikk, politiske løsninger (europiske løsninger og felles bredt forlik) og en hurtig saksbehandling og forgang i integreringsprosessen. Regionavisene og lokalavisene har mer fokus på integreringsprosessen og et hjelpe- og dugnadsfokus. Vi mener dette kan forklares med at region- og lokalavisene sannsynligvis har større fokus på kommunenes integreringsansvar og lokal-/sivilsamfunnets ansvar i integreringsprosessen.

Når vi ser på hva som ble satt på agendaen, kan funnene våre settes inn i en større kontekst og fortelles som en kronologisk historie måned for måned. I august var det lavt antall asylsøkere i Norge. I september begynner antallet asylsøkere å stige, og fokuset er på å finne europeiske løsninger (9 ledere). I oktober og november er fokuset mer nasjonalt, og det er et ønske om et bredt forlik i Stortinget for å finne løsninger på tilstrømningen. Vi ser i materialet vårt at 6 ledere omtaler bredt forlik i oktober og 7 i november. I oktober og desember er det fokus på saksbehandlingen av asylsøknader og eventuelt utsettelse av integreringsprosessen for de som får opphold som konsekvens av treg saksbehandling. Myndighetskritikken, som først og fremst rettes mot regjeringen, har hovedfokus i november, noe som sannsynligvis kan forklares med at redaksjonene mener det er for lite som gjøres for å løses situasjonen (12 ledere). I november (11) og i januar og februar (5) blir fokuset og agendaen på å få kontroll på tilstrømningen og om å sende ubegrunnede asylsøkere i retur. Fokuset på at vi må hjelpe, og at det må en dugnad til, får hovedfokus i august (6), desember (6) og januar (7).

I lys av kommentarenes fire særtrekk: meningsbærer, folkeopplyser, kritiker og patriot (Mathisen & Morlandstø 2016: 48ff) og agenda-setting

theory (Fourie 2008: 244, Shaw 1979: 96) gjør vi oss noen tanker. For det første er det interessant at lederne fokuserer på felles europeiske løsninger i august på tross av at asyltilstrømningen i august var forholdsvis lav. Det kan henge sammen med fokuset på og bildene av flyktningene som druknet i Middelhavet. Vi ser videre at det internasjonale og europeiske fokuset blir mindre etter hvert som asylstrømmen øker til Norge. Det kan tyde på at de norske forholdene da får hovedfokuset. Her går ledes agenda-setting imot Guedes og Harindranaths (2005) argumentasjon om å sette søkelyset på de universelle rettighetene migrantene har, og unngå en «vi-de»-binær struktur.

Et fokus vi savner og undres over at ikke settes mer på agendaen, er enslige mindreårige asylsøkere. I løpet av 2015 søkte 5300 personer som ble registrert som barn (personer under 18 år) om asyl i Norge (UDI). Av de 329 lederne er det kun 35 som omtaler og setter søkelys på denne gruppen. VG (7), Fædrelandsvennen (6) og Adresseavisen og Aftenposten (5) har størst fokus på dette. Hvorfor settes ikke dette høyere på agendaen, og hvorfor er det ikke mer kritikk av asyllovgivningen som opprettholder en asylstrøm av barn? Enslige mindreårige asylsøkere er en sårbar gruppe; det er barn på en farefull ferd. I tillegg, dersom en ikke finner gode løsninger på denne utfordringen, vil denne type migrasjon trolig fortsette. Integreringsprosessen for enslige mindreårige er krevende blant annet fordi barnas primæromsorgspersoner bor i et land langt fra Norge. Situasjonen for denne gruppen inneholder så mange elementer som pressen vanligvis er svært opptatt av, at vi undres over hvorfor den ikke har fått mer oppmerksomhet i lederne.

Vårt Land og Dagens fokus - En alternativ agenda?

På bakgrunn av det brede bildet avislederne tegner, ønsket vi å gjøre et dypdykk i lederne til de to kristne dagsavisene. Vi har vært opptatt av om de har et annet fokus enn de andre avisene vi har undersøkt. Dette mener vi er interessant for å kartlegge og bedre forstå hvilken rolle de kristne mediene har i det norske samfunnet. Det kan gi oss en indikasjon på om de har en alternativ agenda, og om de med sitt religiøse ståsted bidrar til et mangfold i samfunnsdebatten og mediene. I våre funn er det noen temaer som

utkrystalliserer seg og som vi ser at lederne i Dagen og Vårt Land har et større og annerledes fokus på enn de andre avisene vi undersøkte; forholdet mellom religion og politikk, kristen livspraksis i møte med innvandring og integreringsspørsmål og hva som er utfordringene og løsningene på innvandrings- og integreringsutfordringene. Vi starter med å sammenligne de kristne lederne med hele utvalget vårt. Deretter vil vi se mer spesifikt på disse ledernes agenda-setting, virkelighetsoppfatning og fokus.

I vårt søk fant vi 35 Vårt Land-ledere. Det tilsvarer cirka 11 prosent av lederartiklene gjennom ett år. Dagen har 26 ledere, som tilsvarer cirka 9 prosent. Disse tallene viser at temaet settes på dagsorden like ofte som i de andre avisene vi har undersøkt som skriver mest om dette. De vanligste temaene i Dagens ledere, ifølge våre kategorier, er: religion (13, som utgjør halvparten av Dagens ledere), norsk politikk (3) og frivillighet (3). I Vårt Land er de vanligste temaene norsk politikk (17), kriminalitet/terror (5) og religion (3). Denne sammenligningen viser at Vårt Land er mest lik «de sekulære» lederartiklene i sitt store fokus på norsk politikk, mens Dagen har et noe annet fokus. Vi ser også en forskjell mellom Vårt Land og Dagen når det gjelder om de fokuserer på innvandring eller integrering. Vårt Land har omtrent like mange ledere om innvandring (15) og integrering (16), mens Dagens ledere har større fokus på integrering (14) enn på innvandring (9).

Dagen har, som Dagsavisen, Fædrelandsvennen, Stavanger Aftenblad og Romsdals Budstikke, flest ledere som setter hjelpeperspektivet på dagsordenen. Dagen nevner flere ganger at «de kristne» og kirken er løsningen på integreringsutfordringene samfunnet står overfor, mens Vårt Land på lederplass i mye større grad hevder at staten og politikerne må finne løsningene på utfordringene. En mulig forklaring på dette kan tenkes å være at Dagen har en annen forståelse av hva som er kirkens og kristnes rolle, og at de forholder seg annerledes til leserne sine med blant annet å oppmuntre dem til engasjement. Det er også interessant at flere av regionavisene som skriver mest om hjelpeperspektivet, befinner seg i det såkalte «bibelbeltet». Men funnene er basert på små tall, så det trengs videre forskning før vi kan trekke valide konklusjoner.

Lederne i Dagen og Vårt Land skiller seg fra de andre avislederne ved å ha et særlig fokus på forholdet mellom tro/kirke og politikk i sine ledere

om innvandring og integrering. Ved å studere Dagen og Vårt Lands utsagn i lederne får vi innblikk i hva disse avisene anser som et tema, utfordringer og/eller løsninger i den såkalte flyktningkrisen. Selv om lederne er skrevet i «kristne aviser», er argumentene i all hovedsak allmenntiske, med unntak av noen ledere i Dagen. Lederne i Dagen skiller seg likevel fra lederne i Vårt Land og lederne i de «sekulære» mediene, ved at de ofte henvender seg eksplisitt til kristne lesere, kirken eller sagt med andre ord, slik vi tolker det: «menigheten».

Forholdet religion og politikk - agendasetting og virkelighetsbeskrivelse

Forholdet mellom religion og politikk er et viktig tema i både Dagen og Vårt Land. Når dette relateres til innvandring og integrering, utkrystalliserer det seg flere tema: kirkens meninger om politiske beslutninger (ofte representert ved en biskop), religiøse symboler i det offentlige rom, økonomisk støtte til trossamfunn, kirkeasyl og forfølgelse av kristne. Begge avisene har to ledere som spesifikt tar for seg forholdet mellom kirke og politikk. Lederne tar utgangspunkt i biskop Olav Øygards reaksjoner på at flyktningene på Storskog returneres. Både Dagen og Vårt Land vektlegger at det er en naturlig kobling mellom kristen tro og politisk engasjement. Dagen hevder: «Kristen åndelighet har også politiske implikasjoner. Å be kirken holde seg unna politikken, er derfor det samme som å be kirken fornekte viktige sider ved sitt trosgrunnlag» (Dagen, 23.01.16). Vårt Land (22.01.16) mener at politikerne burde ha lyttet mer til kirken og biskopene, fordi de har en viktig rolle i å påpeke konsekvenser for de svake og slik kan fungere som en korrigerende faktor i politikken. Samtidig er begge avisene opptatt av å skille mellom kirkens og politikens roller. Vårt Land mener: «Kirkens rolle bør nettopp være å påpeke konsekvenser for de svake. Å foreskrive politiske løsninger, er derimot politikernes sak» (Vårt Land, 06.02.16).

Dagen er tydelig på at det er en fare for alle troende å ta Jesus til inntekt for sitt eget syn, og fremhever derfor at det er viktig at kirken ikke gjør alle spørsmål til teologiske spørsmål. Grensen for kirkens råd bør, ifølge Dagen, gå ved det Bibelen gir dekning for. Hvor mange asylsøkere

det norske samfunnet skal ta imot, trekkes frem som et eksempel som Bibelen ikke sier noe om. Samtidig oppfordres leserne til å tenke over og gjøre som Jesus ville ha gjort. På tross av at Dagen argumenterer varmt for koblingen mellom tro og politikk i en leder, er avisen kritisk til det de kaller biskopenes «geistlige politiske høyttenkning» i en annen leder. De mener denne høyttenkningen befinner seg langt ute på venstresiden, og «... er redde for en ytterligere fremmedgjøring fra kirkens side overfor brede lag av kirkemedlemmer» (Dagen, 15.02.16). Slik vi leser lederne, setter begge avisene forholdet mellom kirke og politikk på dagsordenen, og de mener at kirken til en viss grad skal påvirke politikken. Argumentene for hvorfor kirken skal si noe om politikk, er forskjellige. Dagens fokus er hva Jesus ville gjort, og å si noe i saker som Bibelen sier noe om, mens Vårt Lands legitimitet forankres i kirkens rolle om å tale de svakes sak.

En kirkeasylsak er en annen sak som viser forskjeller i hvordan Dagen og Vårt Land skriver ulikt om samme virkelighet. I januar 2016 settes kirkeasyl igjen på dagsordenen da tre personer søkte asyl i en kirke i Kirkenes. Både Dagen og Vårt Land omtalte dette på lederplass, men har ulik beskrivelse av situasjonen, og helt ulike løsninger på kirkeasylets dilemma. Dagens leder (26.01.16) hevder at «kirkeasyl er en beklagelig måte å omgå lovlig fattede vedtak på». Likevel protesterer de mot «planene om å oppheve instruksjonen og la bevæpnet politi marsjere inn i kirkerommet for å pågripe fortvilte mennesker som har søkt tilflukt der». Begrunnelsen handler om at dette ville være uverdige, og at kirkene skal være et fredens hus. Dagen mener løsningen ligger hos kirkens lederskap. Vårt Land (25.01.16) tar en annen tilnærming til situasjonen og presenterer kirkeasyl som en «nødvendig sikkerhetsventil», og peker på at kirkeasylet ikke har skapt problemer for samfunnet. Å oppheve kirkeasylordningen «er en ny omdreining i å gjøre innvandringspolitikken kaldere og hardere og skape større motsetninger». De understreker at kirkeasyl ikke er en ordning som kirken har etablert: «Det eneste kirken gjør, er ikke å stenge dørene for folk som banker på i en fortvilt situasjon». I motsetning til Dagen mener Vårt Land at det er regjeringen som har nøkkelen til å avskaffe kirkeasyl, og at ansvaret ikke kan skyves over på kirken. Her ser vi at Dagen og Vårt Land beskriver situasjonen forskjellig og har ulike svar på hvordan utfordringen skal løses.

I denne saken ser vi også at Dagen og Vårt Land bruker ulike ord, og dermed er med på å påvirke lesernes virkelighetsoppfatning. Allerede i gjenfortellingen av biskopens kritikk mot utsendelsen av asylsøkere som hadde kommet via Russland til Norge over Storskog, er det store forskjeller på hvordan virkeligheten beskrives. Mens Dagen bruker et mer nøytralt ord som utsendelse, siterer Vårt Land biskopens oppfordring til å stoppe *deportasjonene* av flyktingene i Finnmark. Samtidig argumenterer Vårt Land mot at kirken skal formulere innvandringspolitikken, og oppfordrer kirken om å si noe om det legitime i å ivareta nasjonale hensyn også i innvandringspolitikken (Vårt Land, 06.02.16). Slik bidrar Vårt Land til å gi legitimitet til politikerne som må ta upopulære avgjørelser i asylspørsmål.

En annen forskjell mellom de to avisene er hvordan de omtaler FrP. Mens Dagen trekker frem i en leder at Listhaug har vært på menighetsbesøk (Dagen 19.04.16) og gir ros til FrP for deres tydelighet i spørsmålet om kors på asylmottak (Dagen, 30.11.15), er Vårt Land langt mer kritiske i sin omtale av FrP. De mener FrP er på velgerjakt med billige knep og kritiserer ofte både partiet og Listhaug (Vårt Land 17.08.15, 09.11.15, 28.11.15, 22.01.16, 16.02.16, 26.02.16). Samtidig gir de skryt til norske kommunepolitikere, inkludert Fremskrittspartiets lokalpolitikere, som «heldigvis ikke har hørt på Siv Jensen» (Vårt Land, 28.11.15). Vi tolker Dagens ledere dit hen at de gir legitimitet til regjeringens strenge politikk og indirekte også FrPs mer restriktive linje, selv om de ikke støtter at politiet går inn i kirkene i kirkeasylsaker. Mens Vårt Land tar klarere avstand fra FrP og kritiserer partiet for å gjøre samfunnet hardere.

Tilskudd til tros- og livssynssamfunn er også et tema som både Vårt Land og Dagen tar opp på lederplass i forbindelse med temaet innvandring og integrering. Utgangspunktet for Vårt Lands leder er at SV mener denne støtten kan hemme integrering. Vårt Lands innspill i debatten er at «offentlig støtte ikke må brukes til å styre trossamfunnene» (Vårt Land, 15.06.16). De mener videre at det er viktig å unngå å:

tillegge staten makt på vegne av et sekulært samfunn. Målet her er å gå i rette med antidemokratiske krefter, men det ligger en klar fare i å bli totalitære på å kontrollere trossamfunn og smalne rommet for tro og annerledeshet (Vårt Land, 28.06.16).

Dagen berører samme tematikk i en leder om strømlinjeforming av meninger og straff for å tenke annerledes i forbindelse med en lærer som mistet jobben på grunn av islam- og innvandringskritiske uttalelser (17.08.15).

Vårt Land og Dagen er de eneste avisene i undersøkelsen som setter forfølgelse av kristne på agendaen. Slik bidrar de til en større variasjon i agendasettingen. Dagen er særlig opptatt av denne tematikken (fire ledere, 02.11.15, 19.11.15, 22.01.16 og 25.01.16) og setter søkelyset blant annet på økte antisemittiske holdninger fra innvandrere med bakgrunn fra Midtøsten. I tillegg kritiserer avisen politiet og myndighetene for å gjøre for lite for, og å mangle kunnskap om, situasjonen for kristne konvertitter fra muslimske land på asylmottak i Norge. Dagen kaller denne gruppen en «minoritet i minoriteten» (25.01.16). Vårt Land er i sin leder om temaet også opptatt av at norske myndigheter ikke kan nok om trosfrihet, og at vi må lære av svenskene, som har satt søkelys på hatkriminalitet mot kristne og derfor opplevd en tredobling i antall anmeldelser (18.02.16).

En annen sak som tar for seg forholdet mellom en offentlig instans og religion, gjelder et kors på et asylmottak. Saken handler om at UDI ba misjonsorganisasjonen NMS (Norsk Misjonsselskap) om å fjerne et kors som hang på et bygg som UDI leide av NMS. Dagen har tre ledere om dette, mens Vårt Land ikke nevner saken på lederplass. Dagens kritikk er først og fremst rettet mot UDI og det de mener er en feilslått korsnekt. Dagen mener dette skyldes frykt for kristne symboler, og at UDI slik bidrar til en sniksekularisering av samfunnet: «Der i gården er en tydeligvis krampaktig opptatt av å vise hvor religionsnøytralt det nye landet som asylsøkerne kommer til er» (Dagen, 30.11.15). Dagen er også kritisk til misjonsorganisasjonen NMS, som har «lagt seg for altfor flate for å tilfredsstillende UDIs krav og dermed muligheten til å innkassere leieinntektene derfra». Neste dag fortsetter Dagen å kommentere samme sak. Selv om Dagen gir UDI skryt for å ha gjort retrett, og likevel ikke krever korset fjernet, fortsetter avisen sin kritikk mot «angsten for religion som tilsynelatende rir både UDI og andre offentlige etater» (Dagen 01.12.18). Samtidig oppfordrer avisens leder kristne til å bruke symboler aktivt og bevisst. Dagen kommenterer denne saken tre dager på rad på lederplass, og den tredje dag gjentar Dagen at en ikke må godta å fornekte

kristne symboler, og at disse er viktige i vår kulturarv: «Sunt at mange blir skeptiske hvis en forutsetning for gjestfrihet er at vi forneker vår egen kultur» (Dagen 02.12.15). I denne saken ser vi at Dagen er meget kritiske til UDI og oppmuntret til bruk av kristne symboler i det offentlige rom. Vårt Land har som nevnt ingen ledere om denne saken, selv om de også viser interesse for temaet kristen tro, politikk offentlige institusjoner.

Kristen livspraksis og kristen tradisjon

I vårt arbeid var vi nysgjerrige på om lederne i Vårt Land og Dagen sier noe spesifikt om kristen livspraksis, kristen tro og kristen kulturtradisjon i møte med innvandring- og integreringssituasjonen. Begge avisredaksjonene sier noe om dette på lederplass, men her er det en interessant forskjell. Vårt Land har et bredere fokus og etterlyser et generelt folkelig engasjement (08.12.15), at vi må gripe hverdagsintegreringsmulighetene (13.05.16), og lanserer idéen om å starte med «asylravner» (08.12.15). Dagen utfordrer kirkene og de kristne ved å henvise til Bibelen og viser til andre kirkers praksis. Dagen mener at «vi er kalt til å se Kristus i våre medmennesker» (12.09.15). De mener også at kirken og kristne har et ansvar for hvordan innvandringen skal påvirke samfunnet, og at kirken er viktig i hverdagsintegreringen (03.10.15, 11.05.16). Dagen viser til hvordan kirkene i Ukraina arbeider med denne tematikken og mener vi bør se til dem som forbilder (16.01.16). Oppsummert kan en si at Dagen utfordrer kirken og kristne spesifikt om å ta ansvar og vise medmenneskelighet og begrunner dette bibelsk, mens Vårt Land ikke har dette spesifikke fokuset, men oppfordrer generelt til engasjement.

Vi ser også at Dagens ledere, i motsetning til Vårt Land, har et fokus på at troen skal være synlig og at kristne må å være frimodige. I saken om UDI og kors på asylmottaket oppfordres det til synlig tro (01.12.15), det oppfordres til å ta del i det «moderne misjonskallet», som er å være del i misjonsarbeid for flyktingene som er kommet til Norge (14.05.16), og det sies at det er utenkelig «å ikke engasjere seg politisk» (23.01.15). Det vi også ser, er at Dagen ofte henvender seg til leseren med «vi». Dette bryter med den klassiske forståelsen om at ledere gjerne holdes i en upersonlig tone uten bruk av pronomenet «jeg» (Roksvold 1997: 10 og 16). Vi forstår

Dagens «vi» som et vi med leserne, ikke en redaksjonell signatur. Forklaringer på hvorfor Dagen henvender seg til leserne på denne måten, blir antakelser fra vår side. En mulig hypotese kan være at Dagen henvender seg til en kristen målgruppe og ser på seg selv og de kristne som et «vi». Som nevnt ser vi ikke samme fokus eller oppmuntring i Vårt Land, men én leder er relevant i denne sammenheng. Vårt Land viser til Merkel og hennes oppmuntring til personer som bekymrer seg for islam og muslimer i Europa (17.09.15), der hun hevder at «[F]rykten for at kristendommen må vike for islam, vitner om en manglende tro på åndskraften i den kristne tro» og hun oppfordrer kristne til «å stå opp for sin egen tro». Her mener Vårt Land at hun har rett og løfter henne frem som et kristent forbilde: Merkel er «ikke en vanlig konservativ politiker, hun er kristendemokrat». Utover dette eksemplet ser vi ikke at lederne i Vårt Land henvender seg like eksplisitt til kristne lesere og oppmuntrer til kristen trospraksis.

De kristne avisenes løsninger på asyl- og integreringsutfordringene

Begge avisene fokuserer på hva de mener er løsningene på asyl- og integreringsutfordringene. De er opptatt av at den økte asylsøkertilstrømmingen ikke må skape frykt; Dagen (08.12.15) «ikke la frykten råde» og Vårt Land (24.10.15) «frykt må ikke få overtaket». Selv om begge avisene maner til nestekjærlighet og engasjement, nevner begge at det må det være rom for kritiske spørsmål og kald hjerne i asylopolitikken, og i integreringsstrategien, og at en ikke må være naiv og dumsnill. Dagen trekker frem Krekar som «et vandrende bevis på norsk naivitet og dumsnillhet» (13.11.2015).

Når det gjelder asylsituasjonen spesifikt, finner vi to ledere i Dagen (10.11.15 og 31.12.15) som tar for seg hvordan asylutfordringen skal løses. Dagen nevner i begge lederne at det ikke bare må «varme hjerter» til for å løse problemet, men også «kalde hoder». Spørsmålet lederen stiller, er: «Makter vi å holde hjertet varmt og hodet kaldt samtidig?» (31.12.15). Dagens ledere oppmuntrer til at folk skal være hjertelige, men påpeker også aspektet med å være rasjonell i situasjonen. Bildet som brukes, er at Europa for mange er en livbåt, men at verken «vi eller de er tjent med at den går under». Med kalde hoder menes det at det må føres en politikk

som er «ansvarlig og bærekraftig», utfordringene må «løses med tankekraft». Rikspolitikerne har ansvaret for løsningen, mener Dagen.

Vårt Land har adskillig flere ledere (7) som foreslår løsninger på asylutfordringer enn Dagen. Vårt Lands ledere fokuserer på den europeiske situasjonen, asylinstituttet og menneskerettigheter. Vårt Land påpeker ved flere anledninger at rikspolitikerne må ha kontroll, og at løsningen er internasjonalt samarbeid med en felleseuropeisk løsning (for eksempel 21.11.2015, 09.03.2016, 12.03.2016), blant annet gjennom en ny Dublin-avtale (01.09.2015). Vårt Land hevder at når myndighetene strammer inn asylmulighetene, er det en «sterk og nødvendig innstramming» (26.11.2015), og at med stor asyltilstrømning kan det bli «nødvendig å bli mer restriktive med familiegjenforening» (21.11.2015). Vårt Land nevner Merkel i flere (3) av lederne sine. Tysklands rikskansler får gode skussmål av Vårt Land, og avisen oppfordrer Norge til å samarbeide med Tyskland, og ta ansvar som Tyskland, og de gir, som tidligere nevnt, også lederplass til å fortelle om Merkels oppfordring om å stå opp for egen tro. En forskjell mellom de to avislederne når det gjelder løsninger på asylutfordringen, blir dermed at Dagen ikke har konkrete forslag, men appellerer til «varme hjerter og kalde hoder», mens Vårt Land har fokus på politiske og internasjonale avtaler, på hva som må endres og det komplekse landskapet Europa skal manøvrere i. Sett i sammenheng med de andre avisene vi undersøkte, ser vi ikke at Dagen eller Vårt Land har et vesentlig annet fokus enn de andre avisene i møte med asylutfordringene.

Når det gjelder løsninger på integreringsutfordringene, ser vi at Dagen har flere forslag til løsninger enn Vårt Land. Dagen fokuserer på menigheter og kirkers ansvar for å hjelpe flyktninger, og mener at dersom kirken griper denne sjansen, kan det forebygge store integreringsutfordringer på sikt. Kirken bør faktisk stå i fremste rekke i integreringsarbeidet. Frivilighet nevnes flere ganger. Dagen mener også at kristne i Norge kan lære fra kirkeledere i Midtøsten. Anbefalingen er: «Vær klar, lær opp folkene deres, sørg for at de er kulturelt forberedt, lær dem arabisk, og vis dem hvordan de forholder seg til muslimer» (03.10.15). Dagen oppmuntrer til å fokusere på den kristne kulturarven og at en vektlegging av disse verdiene vil «gjøre oss bedre rustet til å møte både mennesker på (fra, vår anm.) andre kulturer og skiftende økonomiske konjunkturer på en bedre måte»

(31.12.15). Dagen poengterer at det offentlige alene ikke kan integrere innvandrerne, men at hverdagsintegreringsansvaret ligger på oss alle. Dagen har også fokus på debattklimaet. De poengterer at en ikke må legge lokk på debatten, unngå en polarisert debatt og ikke tegne skremselfbilder av asylsøkere. Samtidig må vi snakke åpent om utfordringene innvandringen fører med seg, og fakta må frem, selv om de er ubehagelige.

Frivillighet er også en del av Vårt Lands løsninger på integreringsutfordringene, selv om de understreker at det er grenser for rausheten, og at det offentlige må stille med pengene som må til. Vårt Land oppmuntret til nytenkning og kreativitet om hvordan utfordringene skal løses, og foreslår økonomisk kompensasjon for asylravner, for eksempel idrettslag som skal passe på asylmottak. Vårt Land påpeker at det er rikspolitikkerne som skal ha kontroll, mens det er kommunepolitikkerne som gjør integreringsjobben. Av den grunn er det lokalpolitikkerne «som er nøkkelpersoner». Vårt Land-lederne beskriver ved flere anledninger forholdene i Sverige, blant annet om brann på asylmottak og trakassering av kvinner på musikkfestival. Fokuset i lederne er at en må «møte volden med klokskap», at det er viktig at slike holdninger ikke får etablere seg i Europa og at det må reageres kontant og kraftfullt på slike situasjoner.

Til slutt vil vi trekke frem en hendelse som begge avisene omtaler på lederplass. Denne saken mener vi sier noe om forholdet mellom integrering og religion, og om hvordan Vårt Land og Dagen tenker integrering skal skje og hvordan det skal se ut i praksis. Da Bjørgvin-biskop Halvor Nordhaug åpnet kirkemøtet (15. februar 2016), argumenterte han for at koranlesning under visse forutsetninger bør være akseptert i Den norske kirke, for eksempel i gravferd til en person med flerreligiøs familie. Her er Dagen (16.02.2015) og Vårt Land (15.02.15) helt uenige med hverandre. Dagen er «helt uenig med biskopen», og mener Koranen ikke har noe i en gudstjeneste å gjøre, da den er på «direkte kollisjonskurs med den kristne tro». De advarer mot «enhver form for blanding av disse to religionene». I tillegg kommenterer Dagen at de er «uroelig for den defensiviteten som vi mener denne type tilpasningsforsøk avslører». Vårt Land forstår at for mange kan koranlesning i gudstjeneste forstås som «å slippe fienden inn i våre innerste rom», mens Vårt Land mener at det er «dette fiendebildet biskopene må våge å utfordre». De mener at siden vår tro er grunnfestet, tåler den «å bli

utfordret av tekster fra andre trosretninger», og at det ikke er ensbetydende med å være defensiv i forhold til egen tro. Vårt Land oppfordrer til klokskap og til å vurdere konteksten, og ikke starte med «absolutt nei». Her ser vi at Vårt Land og Dagen har ulike standpunkt. Dagen mener at religioner ikke skal blandes, mens Vårt Land har en mer åpen holdning til dette.

Avslutning

I denne artikkelen har vi analysert 329 ledere i 13 aviser som handler om innvandring og integrering. Lederne utgjør vel 10 prosent av avisenes ledere det året vi undersøkte. Det er det politiske aspektet ved innvandring og integrering som dominerer, og lederne har hovedsakelig et norsk fokus. Sylvi Listhaug er den mest omtalte, og kritiserte, politikeren. Lederne har litt større fokus på integrering enn på innvandring. Det gjelder særlig i regionale og lokale medier. Hovedstandpunktene i lederne er at saksbehandling av asylsaker må skje raskt, og kritikk av myndighetene for ikke å gjøre nok for å løse utfordringene «flyktningkrisen» medfører.

I vår undersøkelse fant vi at avisene Vårt Land og Dagen har omtrent samme antall ledere på tematikken vi søkte etter sammenlignet med de andre avisene vi undersøkte. Disse lederne har et litt annet fokus enn resten av lederne, ved at de ofte inkluderer religiøse aspekter, og bidrar i så måte til et større mangfold. Dette kommer til uttrykk både i tema som forholdet mellom religion og politikk og mellom kristen tro og livspraksis. Vårt Land og Dagen skiller seg først og fremst ut fra de andre lederne når det handler om integrering, blant annet ved et større fokus på frivillighet. Dagen er mest forskjellig fra de andre lederne. Avisen vektlegger sterkt at «de kristne» og kirken er løsningene på integreringsutfordringene samfunnet står overfor. De oppfordrer til synlig og frimodig tro, og henvender seg ofte i en mer personlig tone til leserne.

For å løse kompliserte samfunnsutfordringer trengs bredde i meninger og forslag til løsninger. Denne undersøkelsen viser at lederne i ulike medier på ulike måter bidrar som meningsbærere, folkeopplysere, patrioter og kritikere. De «kristne» avisene bringer inn nye perspektiver og meninger som kan forsvare deres eksistensgrunnlag og bidra til en bredere samfunnsdebatt.

Litteratur

- Bernard, H. Russel. (2006). *Research methods in anthropology – Qualitative and quantitative approaches*. Lanham: Altamira Press.
- Berry, Mike, Inaki Garcia-Blanco og Kerry Moore (red.). (2015). *Press coverage of the eefugee and migrant crisis in the EU: A content analysis of five european countries*. Cardiff: Cardiff School of Journalism, Media and Cultural Studies.
- Bratberg, Øivind. (2014). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Bauman, Zygmunt. (2016). *Strangers at our door*. Cambridge: Polity Press.
- Christianity Today. (u.å.) «Our history». Hentet 23. september 2018 fra <http://www.christianitytoday.com/help/features/ctimission.html>.
- Dahlstrøm, Hilde Kristin. (2013). «Gud i Sørlandsmediene». *Norsk medietidsskrift* 20/2: 124–140.
- Djerf-Pierre, Monika og Lennart Weibull. (2008). «From public educator to interpreting ombudsman. Regimes of political journalism in Swedish public service broadcasting, 1925–2005». Jesper Strömback, Mark Ørsten & Toril Aalberg (red.). *Communicating Politics. Political Communication in the Nordic Countries: 195–215*. Göteborg: Nordicom.
- Eide, Elisabeth. (2001). *De der nede. Reportasje utenfor allfarveg*. 2. utgave. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Eide, Martin (red.). (2001). *Til dagsorden – Journalistikk, makt og demokrati*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Esser, Frank og Andrea Umbricht. (2014). «The Evolution of Objective and Interpretative Journalism in the Western Press: Comparing Six News Systems since the 1960s». *Journalism & Mass Communication Quarterly* 91/2: 229–249.
- Figenschou, Tine Ustad og Audun Beyer. (2014). «Elitene, minoritetene og mediene: Definisjonsmakt i norsk innvandringsdebatt». *Tidsskrift for samfunnsforskning* 1: 24–51.
- Fjeldstad, Kristian Badendyck, Solveig Omland, and Øyvind Økland. (2013). «Norske medier fra et norsk-somalisk perspektiv». Øyvind Økland (red.). *Innvandrerungdom og Mediebruk: 72-87*. Kristiansand: Portal.
- Fourie, Pieter J. (red.). (2008). *Media Studies – Policy, Management and Media Representation*. 2nd Edition. Cape Town: Juta & Co.
- Guedes, Bailey og Ramaswami Harindranath. (2005). «Racialized ‘othering’: the representation of asylum seekers in news media». Stuart Allern (red.). *Journalism: critical issues: 274–286*. Berkshire: Open University Press.
- Handgaard Brynjulf, Anne Hege Simonsen og Steen Steensen. (2013). *Journalistikk: en innføring*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hjarvard, Stig. (2008). «The Mediatization of Society». *Nordicom Review* 29/2: 105–134.

- Henry, Frances, og Tator, Carol. (2002). *Discourse of domination: Racial bias in the Canadian English-language press*. Toronto: University of Toronto Press.
- Hognestad, Liv Iren og Hege Lamark. (2017). «Flyktningene kommer! Lokale mediers dekning av flyktningkrisen». *Norsk medietidsskrift* 24/2: 1–19.
- Hågvar, Yngve Benestad. (2007). *Å forstå avisa-- Innføring i praktisk presseanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Igland, Alf Kjetil og Audun Stølås. (2008). *Kommentaren*. Fredrikstad: IJ-forlaget.
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2009). *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv*. Årsrapport 2009. Hentet fra https://www.imdi.no/globalassets/dokumenter/rapporter/2010/imdi_aarsrapport_2009.pdf.
- Izadi, Foad og Hakimeh Saghaye-Biria. (2007). «A Discourse Analysis of Elite American Newspaper Editorials – The Case of Iran's Nuclear Program». *Journal of Communication Inquiry* 31/2: 140–165.
- Karlsen, Kirsten. (2015, 10. juni). Enighet om 8000 Syria-flyktninger. *Dagbladet*. Hentet fra <http://www.dagbladet.no/2015/06/10/nyheter/innenriks/syria-flyktninger/regjeringen/39593072/>.
- Kristeligt Dagblad. (u.å.) *Om Kristeligt Dagblad*. Hentet 23. september 2018 fra <https://www.kristeligt-dagblad.dk/om>.
- Kvale, Steinar og Svend Brinkmann. (2009). *Interviews: Learning the Craft of Qualitative Research Interviewing*. Los Angeles: Sage.
- Lindstad, Merete og Øivind Fjeldstad. (1999). *Pressen og de fremmede*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Lindstad, Merete og Øivind Fjeldstad. (2005). *Av utenlandsk opprinnelse: Nye nordmenn i avisspaltene*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Lukes, Stephen. (2008). *Power: A Radical View*. New York: Palgrave.
- Mathisen, Birgit Røe og Lisbet Morlandstø. (2016). *Kommentaren – en sjanger i endring*. Oslo. Cappelen Damm Akademisk.
- McNair, Brian. (2008). «I, columnist». Bob Franklin (red.). *Pulling Newspapers Apart. Analyzing Print Journalism*: 106–114. London: Routledge.
- Medienorge. (u.å.) *Pressestøtte*. Hentet 23. september 2019 fra <http://www.medienorge.uib.no/statistikk/medium/avis/193>.
- Michalsen, Bård. (2017). *Den klassiske lederartikkelen lever godt i norske lokalaviser. Og det er ingen åpenbare tegn til at den er på vei ut, viser ny masteroppgave*. Hentet 17. desember 2018 fra <https://www.medier24.no/artikler/den-klassiske-lederartikkelen-lever-godt-i-norske-lokalaviser-og-det-er-ingen-åpenbare-tegn-til-at-den-er-på-vei-ut-viser-ny-masteroppgave/414621>.
- Norsk Presseforbund. (2015). *Vær Varsom-plakaten*. Hentet fra: <https://presse.no/pfu/etiske-regler/vær-varsom-plakaten/> (lest, 05.11.2018)
- Nossen, Hedda Andrea. (2010). *Utviklingen av Aftenpostens nyhets- og kommentarjournalistikk: en kvantitativ innholdsanalyse av endringer i Aftenpostens form, stil og innhold fra 1950 til 2008*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo.

- Putnam, Robert. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Reisjå, Mari, Erlend Kjernli, Siv Sandvik og Katrine Nybø. (2015, 15. desember). «Listhaug blir statsråd for innvandring». *Nrk*. Hentet fra <https://www.nrk.no/norge/listhaug-blir-statsrad-for-innvandring-1.12704635>.
- Roksvold, T. (red.). (1997). *Avissjangerer over tid*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Selbekk, Vebjørn. (2014, 28. november). «Den stolte Dagen-arven». *Dagen*. Hentet fra <https://www.dagen.no/Inspirasjon/dagen-95-år/Den-stolte-Dagen-arven-141728>.
- Shaw, Eugene F. (1979). *Agenda-Setting and Mass Communication Theory*. Volume: 25 issue: 2: 96–105.
- Sneve, Stein. (2002). *Kommentarsjangeren: den journalistiske kommentarens historie og posisjon i dag – både sett i forhold til samfunnsutviklingen og utviklingen i andre sjangre*. Bodø: Høgskolen i Bodø.
- Srebrowska, Urszula. (2005). «ATEKST kan lede på villspor». *Norsk medietidsskrift* 12/01: 40–43.
- Strand, Ane Kathrine, Therese Wærholm, Kristina Nilsen og Kamilla Lundsæther Kjær. (2015). *Medieanalyse: Innvandring og integrering i norske medier 2014*. Hentet fra <http://www.imdi.no/om-imdi/rapporter/2015/innvandring-og-integrering-norske-medier/>.
- Strand, Ane Kathrine, Fredrik Milde og Kristina Nilsen (2011). *Medieanalyse: Innvandring og integrering i norske medier 2010/2011*. Hentet fra <https://www.imdi.no/contentassets/e187852a18ca46afb6f2bc7e4915d6ad/medieanalyse-innvandring-og-integrering-i-norske-medier>.
- Sunstein, Cass. (2007). *Republic.com 2.0*. Princeton: Princeton University Press.
- Svennevig, Jan. (2005). «Valg av et ord er aldri uskyldig». *BI-magasinet* 1: 22–23.
- Thorbjørnsrud, Kjersti og Tine Ustad Figenschou. (2016). Do Marginalized Sources Matter? A comparative analysis of irregular migrant voice in Western media. *Journalism Studies* 17 (3): 337–355.
- Todal-Jenssen, Anders. og Toril Aalberg. (2007). *Den medialiserte politikken*. Oslo: Universitetsforlaget.
- UDI. (u.å.) «Hvem kom som enslige mindreårige asylsøkere?». Hentet 22. august 2018 fra <https://www.udi.no/statistikk-og-analyse/arsrapporter/tall-og-fakta-2015/faktaskriv-2015/hvem-kom-som-enslige-mindrearige-asylsokere/>.
- Voksø, Per. (1994). *I strid siden freden. Historien om Vårt Land 1945–1995*. Oslo: Vårt Land forlag.
- Waldahl, Ragnar. (2007). *Opinion og demokrati*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wood, Russell and Nancy King. (2001). *Media and Migration – Constructions of Mobility and Difference*. London: Routledge.